

Золоті хлопці

Брати (Якоб і Вільгельм) Грімм

Жили собі колись чоловік і жінка. Вони були бідні, тільки й мали, що невеличку хатину. Чоловік був рибалка. Вловить риби, продасть її, то й мають на хліб, а не вловить, то не мають нічого. Так вони й перебивалися з хліба на воду.

Одного дня чоловік прийшов на річку, закинув сак, а як витяг, у ньому була рибина, не проста, а золота. Здивувався чоловік, бо такого ще зроду не бачив. А рибина й каже йому людським голосом:

— Послухай, чоловіче, відпусти мене назад у воду, а я за те оберну твою хатину в розкішний палац.

— Нащо мені палац, коли я не маю чого їсти? — відповів чоловік.

— Буде в тебе й що їсти, — сказала рибина. — В палаці стоятиме велика шафа, і коли ти відчиниш її, то побачиш там повно мисок із найкращими стравами. їж собі скільки хочеш.

— Ну, коли так, то хай буде по-твоєму, — погодився чоловік.

— Але ти повинен дотримуватись однієї умови: нікому в світі, хоч би хто то був, не казати, звідки взялося твоє багатство, — застерегла його рибина. — Бо як скажеш хоч слово, все, що ти отримаєш, зникне.

Чоловік пустив незвичайну рибину назад у воду й пішов додому. Прийшов він і бачить — там, де була його хатина, стоїть великий палац. Чоловік аж очі витріщив з дива. Зайшов він до палацу, а там у пишно опорядженому покої сидить його жінка в чудовій сукні, дуже задоволена такою переміною.

Побачила вона його та й каже:

— Чоловіче, де все це раптом узялося? Мені воно хтозна-як подобається.

— Мені також, — відповів чоловік, — але я дуже зголоднів. Дай мені щось попоїсти.

А жінка й каже:

— Я нічого не маю і не можу в цьому домі нічого знайти.

— Не біда, — мовить чоловік. — Он я бачу велику шафу, відчини її.

Відчинила вона шафу, а там стоїть і печене, і варене, та ще й вино до нього, і все ніби аж просить, щоб його їли й пили.

Зраділа жінка та й каже:

— Ой леле, та тут є все, чого душа бажає! Сіли вони до столу, наїлися, напилися, а тоді жінка й питає:

— Але скажи мені, чоловіче, звідки це багатство взялося?

— Ох, не питай мене, — відповів чоловік, — не можу я сказати цього, бо, як тільки хоч слово вимовлю, всьому нашому щастю буде кінець.

— Ну добре, — погодилася жінка, — як ти не можеш сказати, то мені й не цікаво.

Але то були порожні слова, насправді вона ні вдень, ні вночі не мала спокою, все хотіла дізнатися, звідки взялося їхнє багатство, все чіплялася до чоловіка, мучила його

запитаннями. Нарешті йому не стало терпцю, і він сказав, що все те багатство їм дала дивовижна золота рибина, яку він був спіймав у сак і потім випустив на волю за ці дарунки. І тільки-но чоловік вимовив це, як розкішний палац разом із шафою зник, і вони з жінкою опинились у своїй старій рибальській хатині.

Довелося чоловікові знов брати своє причандалля і йти ловити рибу.

І сталося так, що йому вдруге пощастило впіймати у свій сак золоту рибину.

— Послухай, чоловіче, — сказала рибина, — кинь мене знов у воду, а я тобі за те ще раз подарую замок із шафою, де стоятиме повно печеного й вареного. Тільки твердо дотримуй свого слова, не кажи нікому, хто тобі все те дав, а то втратиш його, як був уже втратив.

— Я тепер буду обережний, — відповів чоловік і вкинув рибину назад у воду.

Прийшов він додому, а там така розкіш, як перше була, і жінка радіє не нарадіється.

Та минуло кілька днів, і знов її почала мучити цікавість, знов вона напосілася на чоловіка з запитанням, як усе сталося й де взялося їхнє багатство. Чоловік довго мовчав, та врешті жінка так уже в'їлася йому в печінки своїми розпитуваннями, що він не витримав і вибовкав таємницю. Тієї ж миті палац зник і вони опинилися, як і першого разу, у своїй старій хатині.

— От тобі й маєш, допиталася, — сказав чоловік. — Тепер знов у порожній горщик заглядатимем.

— Ох, краще я не матиму багатства, як не зможу дізнатися, де воно взялося, — мовила жінка. — Що мені з нього, як я не матиму спокою ні вдень, ні вночі.

Пішов чоловік знов ловити рибу. Минув якийсь час, і йому втретє потрапила в сак золота рибина.

— Послухай, чоловіче, — сказала вона, — бачу я, що мені немов судилося потрапляти в твої руки, а втретє давати тобі палац немає нащо, однаково ти не вмієш берегти таємницю. Краще зроби ось що. Візьми з мене шість лусочок. Дві нехай ковтне твоя жінка, дві дай ковтнути кобилі, а дві закопай у землю. Ті лусочки принесуть тобі щастя. А мене пусти назад у річку.

Узяв чоловік шість лусочок з рибини, а саму її пустив у воду. А вдома зробив те, що йому рибина сказала. І тоді з двох лусочок, закопаних у землю, вирости дві золоті лілеї, кобила привела двох золотих лошат, а рибалчина жінка народила двох золотих хлопчиків.

Хлопці росли, ставали дедалі більші й кращі, і лілеї та лошата росли разом з ними. І ось настав день, коли хлопці сказали:

— Тату, ми хочемо осідлати своїх золотих жеребців і поїздити по світі.

Зажурили батька їхні слова.

— А що ж зі мною буде, коли ви поїдете і я не знатиму, як вам у світі ведеться?

А сини й кажуть йому:

— Вдома залишаться золоті лілеї, і ви по них бачитимете, як нам ведеться: якщо лілеї свіжі, то ми здорові, якщо вони пов'януть, то ми захворіли, а якщо вони опадуть,

то ми померли.

Довго їхали хлопці, і трапився їм дорогою заїзд. Злізли вони з коней, зайшли до заїзду, а там повно людей. Як побачили люди золотих хлопців, то почали сміятися і глузувати з них. Один хлопець як почув їхні глузи, то засоромився й не схотів далі їхати, повернувся до батька. А другий подався далі й добувся до великого лісу. Він хотів їхати через ліс, а люди, що жили поблизу, й кажуть йому:

— Не їдь лісом, бо там повно розбійників, вони нападуть на тебе, а як побачать, що ти золотий і їдеш на золотому коні, то ще й уб'ють.

Та хлопець не злякався.

— Ні, — каже, — мушу їхати лісом і поїду. Він узяв ведмежу шкуру, вгорнувся нею сам і вгорнув коня так, щоб не видно було золота. І спокійно поїхав собі лісом. Проїхав трохи, аж чує — хтось у кущах стиха перемовляється.

— Ось їде якийсь чоловік, — сказав голос з одного боку.

— Хай їде, ти ж бачиш, що він у ведмежій шкурі, навіть одягтися не має в що. Бідний, як церковна миша, що ми в нього візьмемо! — сказав голос з другого боку.

Так золотий хлопець проїхав лісом, і ніхто його не зачепив.

Одного дня він заїхав у якесь село й побачив там дівчину, таку гарну, що кращої, здалося йому, й не могло бути на світі. Так та дівчина йому сподобалася, що він підійшов до неї і сказав:

— Я покохав тебе всім серцем, хочеш стати моєю дружиною?

— Так, хочу і буду вірна тобі до самої смерті. Влаштували вони весілля. Саме як воно аж гуло, повернувся додому батько нареченої. Побачив він, що дочка гуляє весілля, здивувався та й каже:

— А де ж наречений?

Показали йому золотого хлопця, що й досі був загорнений у ведмежу шкуру. Батько розгнівався:

— Ніколи моя дочка не вийде заміж за злидаря, що не має кращого вбрання, ніж ведмежа шкура! Я його вб'ю!

І кинувся на хлопця.

Дочка почала благати батька, щоб він не чіпав її нареченого, якого вона покохала всім серцем.

— Як уб'єте його, то й я піду за ним на той світ. Це ж мій чоловік! — каже.

Нарешті батько зглянувся на її прохання. А все ж йому не давала спокою думка, чи це, бува, не якийсь жебрак, підступний ошуканець, закрутив голову його дочці. Рановранці він устав і пішов до кімнати, де спав молодий. Відчинив тихенько двері і бачить — на ліжку лежить золотий юнак, гарний, як намальований, а ведмежа шкура додолу скинута. Батько вернувся до своєї спальні й подумав: "Як добре, що я погамував свій гнів, а то зробив би великий злочин".

А хлопцеві приснилося, що він поїхав на полювання й натрапив на прекрасного оленя.

Прокинувся він уранці та й каже молодій:

— Я їду на полювання. Злякалася дівчина і просить його:

— Не їдь з дому, я боюся, щоб не сталося там з тобою якогось лиха.

Та хлопець сказав:

— Ні, я мушу їхати і їду.

Устав він, пішов до лісу і скоро справді натрапив на величного оленя, такого самісінького, як йому приснився. Він прицілився і вже хотів вистрілити в нього, та олень рвонув з місця і вистрибом побіг геть. Хлопець помчав за ним.

Так він мчав за оленем через зарості та виярки цілий день і нітрохи не стомився. А ввечері олень раптом зник у нього з-перед очей. Хлопець озирнувся й побачив, що він стоїть перед відьминою хаткою. Він постукав у двері. Відьма вийшла з хатки і спитала його:

— Що тобі треба так пізно і як ти опинився серед цього лісу?

— Ви не бачили тут оленя? — спитав її хлопець.

— Бачила, — сказала відьма, — я його добре знаю.

А песик, що вийшов з хатки разом із відьмою, злісно загавкав на нього.

— Цить, лиха почваро, а то я тебе застрілю, — сказав хлопець.

— Що? — сердито крикнула відьма. — Ти хочеш убити мого песика?

І вона миттю обернула хлопця в камінь.

А молода вдома чекає на нього не дочекається. І думає собі: "Мабуть, із ним сталося якесь лихо. Недарма я так боялася і в мене було так тяжко на серці".

А тим часом брат молодого стояв собі вдома коло золотих лілей. Аж бачить: одна раптом опала.

— Ой лихо, — сказав він, — із братом сталося велике нещастя, треба поїхати до нього, може, я його врятую.

А батько й каже йому:

— Лишайся вдома, що я робитиму, як ще й тебе втрачу?

— Я мушу їхати і поїду.

Сів він на свого золотого коня й поїхав. І заїхав у великий ліс, де лежав його брат, обернений у камінь. Відьма вийшла з хатки, погукала його й хотіла також зачарувати, але він не підійшов ближче до неї, а сказав:

— Я застрілю тебе, якщо ти не знімеш чарів із мого брата.

Відьма торкнулася пальцем каменя, хоч як їй не хотілося цього робити, і він зразу ж набув людської подоби й ожив.

Брати зраділи, що бачать один одного, обнялися, поцілувались і поїхали разом з лісу, один до своєї молодії дружини, а другий до батька.

І батько сказав:

— Я знав, що ти врятував брата, бо золота лілея знов підвелася й цвіте, як цвіла.

Відтоді всі вони жили щасливо до самої смерті.

Переклад Євгена Поповича